

MİLLETLERARASI (KÖK) TÜRK HARFLİ YAZITLAR VE GÜNCEL SORUNLARI KONGRESİ BİŞKEK’TE YAPILDI

*Betül YILMAZ**
*Elif KARAKUŞ***

Milletlerarası (Kök) Türk Harfli Yazıtlar ve Güncel Sorunları Kongresi, 25-29 Mayıs 2016 tarihleri arasında Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’te Türk Dil Kurumu ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi iş birliği ile yapıldı.

Kongre, 25 Mayıs 2016 Çarşamba günü saat 9.30’da saygı duruşu, İstiklal Marşı ve Kırgız Millî Marşı’nın söylenmesiyle başladı.

Kongrenin açış konuşmasını Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sebahattin BALCI yaptı. Rektör BALCI, konuşmasına 2016 yılının “medeniyet yılı” olarak ilan edildiğini ve iki yıl içinde Bişkek’te Medeniyet Parkı’nın oluşturulacağını söyleyerek başladı. “1995 yılında kurulan

* Türk Dil Kurumu Uzmanı

** Türk Dil Kurumu Uzmanı

üniversitemiz hizmetlerine devam etmektedir. Biz Türkler dünyanın üç kıtasında yaşamış ve hâlen yaşamakta olan bir milletiz. Atalarımızdan devraldığımız zengin medeniyetimizi gelecek nesillerimize aktarmakla görevliyiz. Bu görevi de ancak kendi kaynaklarımıza gereken önemi ve değeri verecek icra edebiliriz.” sözleriyle konuşmasına devam eden Prof. Dr. BALCI, “Bu kongre, Bilge Kağan ve diğer uluların yazdıklarını öğrenip dersler çıkarmamız ve tarihimizi öğrenmemiz açısından çok değerli bilgiler içermektedir. Bilge Kağan o yıllarda ‘Üstte gök çökmese, altta yer delinmese, senin ilini, töreni kim yıkabilir...’ diyerek birlik mesajı veriyor. Bizim geleceğimiz açısından bu birlik ve beraberlik çok önemlidir.” diyerek konuşmasını bitirdi.

İkinci konuşmacı Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektör Vekili Prof. Dr. Asılбек KULMIRZAEV'di. Konuşmasında Kongre'nin anlam ve önemine değinen Prof. Dr. KULMIRZAEV'den sonra Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN, “Türk Dil Kurumu olarak farklı bir kimlik ve adla bulunmanın ilkinin yaşıyoruz. Yazıt Bilimi Kolu olarak ne yapıyoruz? Niçin burada bulunuyoruz? sorularıyla söz-

lerine başladı. Prof. Dr. KAÇALİN, “Yazılı kaynakların iki belgesi vardır; taş yazılar ve kâğıt yazılar. Taşlar basit objeler olarak görülmemeli. Orhun taşlarının bulunduğu yerde taş yoktu. Bu taşlar nasıl, nereden oraya götürüldü? Taşların zamanla silinmesi ile ilgili meseleler var. Taşların yer değiştirdiği zaman kırılma, çatlama gibi sıkıntıları oluyor. Taşların üzerindeki yazıların silinmesi durumunda değişik tekniklerle eski yazının izleri tespit edilebiliyor Bunların değerlendirilmesi bir meslek, bir iştir. Bunların bir kısmı ile sanat tarihçileri bir kısmı ile de arkeologlar uğraşıyorlar. Kâğıt yazıların sak-

lanması, rutubetten, güneşten korunması, ciltlenmesi, değerlendirilmesi başlı başına bir çalışmadır. Yazıt Kolu, bu eserlerin sadece nesir tarafıyla değil bu saydığım kısımlarıyla da ilgilenir. Ayrıca yazıtlar kadar kütüphanelerdeki yazma eserlerle de ilgilenmek durumundayız. Kongre'ye katılan çok değerli katılımcıların sundukları bildiriler ışığında konunun her boyutuyla okuyuculara sunulması ve gelecek kuşaklara iletilmesi için Türk Dil Kurumu olarak Manas Üniversitesi ile yaptığımız iş birliği sonucunda burada bulunuyoruz. Değerli bilim insanlarının bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunması bu yüzden çok önemlidir.” diyerek bu toplantıların önemini vurguladı.

Kongre'de sırasıyla Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Özel Kalem Başkan Yardımcısı Mira KARIBAEVA, Kırgızistan Cumhurbaşkanı'nın kutlama mektubunu okudu. Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlık Özel Kalem Bilim, Din, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkan Yardımcısı Zairbek ERGEŞEV, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Dili Millî Komisyonu Başkanı Egemberdi ERMATOV'un açış konuşmalarından sonra “Göçebeler” adlı Türkiye Manas Üniversitesi belgeseli izlendi ve yoğun diskleri (CD) izleyicilere dağıtıldı.

Son açış konuşmasını Türkiye Cumhuriyeti Bışek Büyükelçisi Metin KILIÇ yaptı. KILIÇ konuşmasında siyasi ve ekonomik konjonktürün ağırlık merkezinin Avrasya olduğuna değinerek “Bařka kùltürlere ağırlıklı olarak hâkim olabilmemiz için geçmiş kùltürümüzü herkese tanıtmamız gerekir. Türk kùltürünün bu ağırlık merkezinde yer alacağına inanıyorum.” sözleriyle konuşmasını sonlandırdı. Daha sonra Rektör Prof. Dr. BALCI, TDK Başkanı Prof. Dr. KAÇALIN ve Büyükelçi Metin KILIÇ birbirleriyle karşılıklı kitap takdiminde bulundular.

Kısa bir aradan sonra oturumlara başlandı. Oturumlar aşğıdaki program kapsamında gerçekleşti:

11.00 – 12.00 Açılış Oturumu / Manas Oturumu

Oturum Başkanı:
Prof. Dr. Gürer GÜL-

SEVİN

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ: *Yazıt Bilimci Kimdir?*

Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAEV: *Eski Türk Orhun-Yenisey Yazıtları: Neticeler, Araştırmalar, Koruma, Öğrenim, Tanıtım Meseleleri (Байыркы түрк Орхон-Енисей жазма эстеликтери: жыйынтыктар, сактоо, коргоо, изилдөө, үйрөтүү, таанытуу маселелери).*

Prof. Dr. Vang JIYE-Prof. Dr. Makalek ÖMÜRBEY açış oturumunda bildirilerini sundular.

14.00 – 16.00 I. Oturum: Bilge Tonyukuk Oturumu

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Saadettin ÖZÇELİK

Prof. Dr. Osman MERT: *Köl Tigin ve Bilge Kağan Yazıtlarının Ortak Metinlerinde Anlamlı Elemanlar Düzeyinde Karşılaşılan Farklılıklar*

Prof. Dr. Hatice ŞİRİN: *Dağlık Altay Bölgesi Yazıtları: Yeni Okuma ve Anlamlandırma Denemeleri*

Prof. Dr. Kubatbek TABALDİEV: *Kırgızistan'daki Eski Türk Yazıtları Bulunan Bölgelerin Arkeolojisi (Байыркы түрк жазуулары табылган аймактардын археологиясы)*

26 Mayıs 2016 Perşembe

09.30 – 10.30 II. Oturum / Bilge Kağan Oturumu

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Funda KARA

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN: *Eski Türkçe Metinlerde Kelime Başı h-Ünsüzü Göstermiş miydi?*

Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA: *Yazıtlarda Geçen İki Kelime Üzerine*

Yrd. Doç. Dr. Nurdin USEEV: *Manas Destanı'nda Köktürkçe Aracılığıyla Açıklanan Bark Sözü ve Eski Türk Mezarlık Geleneği*

Dr. Negizbek ŞABDANALİEV: *Yenisey Yazıtları'ndaki Ağız Özellikleri (Енисей жазма эстеликтериндеги диалектилик өзгөчөлүктөр)*

10.45 – 12.00 III. Oturum / Köl Tigin Oturumu

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAEV

Prof. Dr. Tınçtıkbek ÇOROTEGİN: *Türk Kağanlıkları ile Karahanlılar*

Arasındaki Tarihi Bağlantılar Hakkında (Türk kaganatтары менен Карахандыктар арасындагы тарыхый байланыштар жөнүндө)

Prof. Dr. Camgırbek BÖKÖŞEV: *Eski Türk Orhun-Yenisey Yazıtlarındaki Felsefi Düşünceler (Байыркы түрк Орхон-Енисей жазма эстеликтериндеги философиялык идеялар)*

Dr. Nephil BAZILHAN: *Қазақстан, Моңғолия, Ресей, Қытай аумағында жаңадан табылған көне түрік бітік мәтінді кейбір ескерткіштер туралы*

Kabilbek CUMABAEV: *Кочкор жазма эстеликтеринин окулушу маселеси*

14.00 – 15.00 IV. Oturum / Bars Beg Kagan Oturumu

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kubatbek TABALDİEV

Prof. Dr. Zamira DERBİŞEVA: *Türk Halklarının Mantalitesinin Dil Sistemine Yansıması (Тил системасында түрк элдеринин менталитинин чагылдырылышы)*

Prof. Dr. Kusein İSAEV: *Doğu Ruhunu Yaşatan Türk İnsanı (Чыгыш рухун жашаткан түрк инсаны)*

Prof. Dr. Osmonakun İBRAİMOV: *Eski Çin Kaynaklarındaki Kırgızlar Hakkındaki Bilgiler (Байыркы Кытай булактарындагы кыргыз эли жөнүндөгү маалыматтар)*

Prof. Dr. Burul SAĞINBAEVA: *Türk Dillerinde Çokluk Anlamının İfade Edilmesi (Түрк тилдериндеги көптүк маанисинин туюндурулушу)*

15.15 – 16.00 Değerlendirme Oturumu / Yollug Tigin Oturumu

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ

Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAEV

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

Prof. Dr. Osman MERT

Prof. Dr. Hatice ŞİRİN

Değerlendirme Oturumunda (Yollug Tigin Oturumu) konuşmacı Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAEV bu toplantının Kırgızistan tarihinde Köktürklerle ilgili ilk toplantı olduğunu vurgulayarak bildirilerin içerisindeki bilgilerin çok önemli olduğunu, eski Türk yazıtları alanında yeterli uzman bulunmadığından Manas Üniversitesi ve Türk Dil Kurumunun bu konuyu ele almasının kayda değer olduğunu belirtti.

Türkiye, Kırgızistan, Kazakistan ve Çin Halk Cumhuriyeti'nden 20 bilim adamının katıldığı ve 18 bildirinin sunulduğu kongrenin tavsiye niteliğinde olan sonuç bildirgesini Oturum Başkanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ sundu. Buna göre;

1. Kırgızistan'daki ve diğer ülkelerdeki (Moğolistan, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Çin Halk Cumhuriyeti vb.) (Kök) Türk harfli yazıtların önemli bir kısmı açık alanlarda bulunduğundan ciddi şekilde tahrip olmuşlardır. (Kök) Türk harfli yazıtlarla ilgili acilen koruma önlemleri alınmalıdır.

2. Bugün farklı ülkelerin sınırları içinde yer alan (Kök) Türk harfli yazıtların yerleri, sayıları, mevcut durumları tespit edilip akıllı haritaları ve envanter kayıtları hazırlanmalıdır.

3. (Kök) Türk harfli yazıtlar albümler ve kataloglar hâlinde çok dilli olarak yayımlanmalı; yayınlar yapılırken ortak yöntem takip edilmelidir.

4. (Kök) Türk harfli yazıtlarla ilgili çalışmalarda alan araştırmaları son derece önemlidir. (Kök) Türk harfli yazıtlarla ilgili alan araştırmaları farklı disiplinlerden bilim adamlarının iş birliği ile gerçekleştirilmelidir.

5. (Kök) Türk harfli yazıtların okuma ve anlamlandırılmalarında tarihî ve çağdaş Türk lehçe ve ağızlarının söz varlığından yararlanılmalıdır.

6. TDK tarafından Yazıt Bilimi Kolu'nun kurulması ve 3 yıldan beri faaliyet göstermesi son derece sevindiricidir. Ancak Türkiye'deki ve Türk Cumhuriyetleri'ndeki üniversitelerde yazıt bilimi ile ilgili merkezler kurulmalı; buralarda hem yazıtlarla ilgili araştırma ve incelemeler yapılmalı hem de yazıt bilimciler yetiştirilmelidir.

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ oturumu ve kongreyi “*Hedef kitemize mesajı iletemedik ama Türk Dil Kurumu olarak Yazıt Bilimi Uygulama Kolu olarak büyük bir coşkuyla geldik ve aynı coşkuyu burada bulduk.*” diyerek kongre kapanış konuşmasını yaptı. Oturumların bitiminden sonra katılımcılara teşekkür belgesi takdim edildi ve toplu fotoğraf çekildi.

TDK mensupları KTMÜ yönetimi ve Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri ile karşılıklı iş birliği görüşme toplantısı yapıldı. Toplantıya KTMÜ Rektörü Prof. Dr. Sebahattin

BALCI, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Anvarbek MOKEEV, Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Sait KELEŞ, KTMÜ Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Layli ÜKÜBAEVA, TDK Yazıt Bilimi Kolu Başkanı Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ, TDK Türk Yazı Dilleri ve Ağızları Kolu Başkanı Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, TDK Dil Bilimi ve Dil Bilgisi Kolu Başkanı Prof. Dr. Saadetin ÖZÇELİK, Bilimsel Çalışmalar Müdürü Yaşar YILMAZ ve KTMÜ Edebiyat Fakültesi bölüm başkanları ile öğretim elemanları katıldı.

Milletlerarası (Kök) Türk Harfli Yazıtlar ve Güncel Sorunları Kongresi'ne katılan bilim heyetince 27-29 Mayıs 2016 tarihlerinde Araştırma İnceleme Gezisi gerçekleştirildi. Alan gezisi, Yazıt Bilimi Uygulama Kolu Başkanı Prof.

Dr. Cengiz ALYILMAZ'ın rehberliğinde Burana Kulesi ve Çolpan Ata'da epigrafik incelemelerle başladı. Türklerin yaşayış ve inanışları, dünya görüşleri, sanat ve estetik anlayışları ile ilgili önemli bilgileri, mesajları binlerce yıl sonrasına taşıyan, yalnız Türk boylarının kültür ve medeniyetleri hakkında değil; buldukları bölgelerin tarihî-coğrafi özellikleri, bu bölgelerde daha önce yaşayan canlılar ve doğal hayat hakkında da değerli bilgiler sunan petroglifler incelendi.

Heyet Isık-Köl'de konakladıktan sonra 28 Mayıs 2016 günü Kraewki Müzesi, Hüseyin Karae Müzesi ve Karakol Müzelerini gezerek Karakol'da Eski Türk varlıkları üzerinde incelemelerde bulundu. Daha sonra Yedi Öküz (Ceti Ögüz) Kanyonu'na gidilerek Kırgızların göçebe hayatı yerinde görüldü. Ata-Beyit Şehitliği ve Müzesi ile dünyaca ünlü Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un anıt mezarı da katılımcılar tarafından ziyaret edildi.

